

29/112

EN POLITISKA ELITEN

KAN MAN TALA OM en politisk elit i den värderingsfria betydelsen av en styrande klass? Till en viss grad är detta utan tvivel möjligt. Ingen bestrider att under alla statskicks, auktoritära lika väl som demokratiska, vissa grupper inom folket intar en politiskt ledande ställning, dels genom innehav av politiska poster i stat och kommun, dels genom aktivt arbete inom partier eller andra politiskt verksamma organisationer. Uttrycket styrande klass för dessa grupper är visserligen icke alldeles lämpligt, ty ordet klass är ytterst vagt, att man kan inskränka och utvidga begreppets användning efter behag. Dessa reservationer hindrar inte att en del utvecklingslinjer kan fastställas i fråga om förskjutningarna inom de grupper som här betecknas som den politiska eliten.

Aldre tiders envälden och aristokratiska regimer är i detta sammanhang av mindre intresse. Någon politisk elit i mera egentlig mening fanns icke, eftersom den politiska verksamheten helt ingick i den civila och militära administrationen. Först med det representativa, mer eller mindre fullständigt demokratiska systemet träder problemet i förgrunden.

I den vetenskapliga litteraturen har detta problem främst behandlats ur en begränsad synpunkt. Man har i detalj fastställt det i och för sig självklara förhållandet att den allmänna demokratiseringen lett till en social demokratisering av regeringen och riksdagen och särskilt att arbetarpartierna i skilda länder i stor utsträckning till politiska företrädare valt personer som tillhör eller åtminstone tillhört kroppsarbetarklassen. Främst har sådana studier bedrivits i England; Laski har exempelvis skrivit om kabinetts sociala sammansättning under skilda tider, och Thomas har skildrat utvecklingen av underhusets sociala struktur; i Sverige märkes liknande, ytterst ingående undersökningar, som företagits under Brusewitz ledning. I fråga om de moderna diktatorerna har några få liknande skrifter publicerats. De visar att den styrande klassen i det fascistiska Italien och det nazistiska Tyskland främst rekryterades ur de medelklassgrupper som från början var det segrande partiets starkaste stöd.

Även i den ryska diktaturens statsledning var medelklassen ursprungligen starkt representerad — trots den marxistiska parollen om att arbetarklassens befrielse måste bli dess eget verk —, och sedermera har en tydlig tendens till självrekrytering framträtt inom den speciella klass som bildas av den kommunistiska stats- och partibyråkratin. En annan typ av studier behandlar urvalet av ledare och ledarnas ställning inom skilda politiska partier. Michels klassiska bok om partiväsendet visar framför allt tendensen till oligarki, till bossvälde, inom de moderna partierna, enkannerligen den tyska socialdemokratin före det första världskriget. Av intresse i detta sammanhang är den särskilt av Max Weber preciserade slutsatsen att den extrema radikalismen inom arbetarpartierna i regel företrädes av till medelklassen hörande intellektuella, medan de arbetarmassor till vilka partierna värdar i gemen intar en mera moderat ståndpunkt.

En mera generell fråga skall här i största korthet beröras: elitens karaktär inom den äldre, utpräglat liberala staten, respektive i den moderna stat som präglas av vissa riktningars strävan efter en fullständig samhällsreorganisation.

Det bästa, det idealtypiska exemplet på en liberal regim med allt starkare demokratiskt inslag är England under senare delen av 1800-talet. I huvudsak stred två partier, konservativa och liberala, om makten; båda partierna stod på liberalismens grund och eftersträvade icke någon större social omläggning, i stor utsträckning var deras politik en politik från fall till fall, utan vidlyftigare principprogram och ideologier i stor stil. För den politiska eliten under detta system var kanske främst utmärkande att den till ojämförligt största delen rekryterades ur socialgrupper som för sin utkomst icke var beroende av politisk verksamhet. Detta innebär icke att endast personer med arbetsfri inkomst ägnade sig åt politik; många av de ledande statsmännen var tillika advokater, affärsmän, industriidkare eller aktivt verksamma godsägare. Det innebär å andra sidan icke att yrkespolitikern sänkades; tvärtom

betraktade många politiken som s. enda eller huvudsakliga yrke, mederas sociala och ekonomiska position bestämdes i stort sett icke av den politiska framgången. Den väsentliga kvalifikationen för politiskt arbete ansågs vara gott omdöme, redbarhet och förmåga att snabbt sätta sig in i konkreta frågor. Då skillnaden mellan partierna i grunden var ringa, förekom ofta att en person övergick från ett parti till ett annat. Partiorganisationerna spelade, i jämförelse med nutida förhållanden, en ytterst underordnad roll. Även om de flesta valmän stabilt röstade på ett visst parti, tog så pass många ställning från fall till fall att omkastningar i maktställningen var vanliga; härtill bidrog naturligtvis i hög grad systemet med majoritetsval.

Som ett slags rationalisering av denna ordning kan man beteckna de synpunkter på den liberala demokratin som framfördes av James och John Stuart Mill. Den förre talade om att medelklassen borde styra och att denna klass i praktiken alltid blev den styrande klassen i en demokrati, ty den representerade den riktiga medelvägen och kunde genom sina större insikter leda arbetarklassen. J. S. Mill förklarade att i striden mellan olika klassintressen hade en opartiskt dömande utanför klasserna stående elit att föll utslaget; han tvivlade icke på dess förmåga att göra sin mening gällande. Båda utgick i detta sammanhang från att den bestående ordningen i stort sett skulle bevaras, att klasskillnaderna var ofrånkomliga, att styrelsen snarare skulle förvalta än omdana. Den politiska verksamheten framstod närmast som ett medel att åstadkomma en god förvaltning.

Den liberala amerikanska demokratin tedde sig under denna tid i väsentliga hänseenden som ett undantag. Av olika skäl, främst kanske det oerhörda antal tjänster som direkt eller indirekt besattes genom val, blev en fast organisation av den politiska verksamheten på ett tidigt stadium genomförd. Yrkespolitikerna inom de båda stora partierna dominerade, och deras ställning var en helt annan än i England. De tillhörde endast i undantagsfall de välställda folkgrupperna, deras sociala och ekonomiska ställning berodde på deras politiska insatser, den politiska eliten var på många håll ur andra än politiska synpunkter nära nog en pariaskast. En parlamentsplats och t. o. m. ett mindre politiskt förtroendeuppdrag var en eftersökt sak för den engelske gentlemannen, medan hans kollega i USA merendels betraktade politiken som ett smutsigt och ovärdigt yrke. Partitroheten var väsentlig, ty de fasta organisationerna var absolut beroende av stark sammanhållning i strävandet att vinna ett egentl

60
67
60
77
204

29/r2

mål, statstjänsterna. Att detta system, trots inlagen av korruption och uppenbar vanskötsel, någorlunda kunde fungera beror uppenbarligen på att politiken hade så begränsad betydelse. Statsverksamheten var ringa, utrikespolitiska komplikationer sällsynta. Den stora massan av medborgare deltog — utom i kritiska situationer — inte i valen, eftersom deras ställning så ringa påverkades av utgången. Och vid de viktigaste valen, presidentvalen, såg sig partiorganisationerna i regel tvungna att framföra framstående män som kunde locka väljare från alla klasser och regioner.

Med liberalismens tillbakaträngande och uppkomsten av partier som arbetar på en stor social eller nationell omvandling får den politiska eliten, särskilt vad dessa partier beträffar, en annan karaktär. Fasta politiska organisationer byggs upp, liksom i USA på 1800-talet, men dessa organisationer får en vida större omfattning och en helt annan programmatisk inriktning. I allt högre grad skötes politiken av personer som helt ägnar sig åt detta yrke och vilkas ställning alltigenom är beroende av denna verksamhet. Den förnämsta kvalifikationsgrunden blir, och måste bli, ovillkorlig anslutning till partiets åsikter, ty syftet är icke i första rummet att förvalta det bestående, utan att införa en ny samhällsordning. Ledningens makt tenderar att växa: endast den kan i detalj precisera partiets syften, och av den är hela den politiska eliten, just genom sin karaktär av en rent politisk elit, beroende.

Den antydda förändringen kan studeras hos en rad partier som lojalt verkar inom demokratins ram, särskilt naturligtvis de socialistiska och de religiöst bestämda partierna. Någon sociologisk undersökning av större räckvidd på detta område

finns emellertid inte. Av särskilt intresse vore att fastställa i vad mån de ledande inom skilda partier och andra organisationer är helt beroende av sin politiska verksamhet samt förbindelsen mellan eliterna och de massor i vilkas namn de talar. Ofta skapas så fasta organisatoriska kadrer att ett fåtal ledare i praktiken kan företräda väldiga grupper, som har en ytterst vag uppfattning om ledarnas verksamhet och vilkas intresse för politiska specialproblem är minimalt; ledningen får i realiteten en nära nog obegränsad och permanent fullmakt att handla. Hur många är det, exempelvis, som i ett svenskt samhälle deltar i fackföreningsmöten, partinomineringar, val av lokala partiledningar? Efter allt att döma ett litet fåtal; demokratin innebär ingen stadig aktivitet från den stora massans sida.

Med de kommunistiska eller nationella diktaturernas upprättande när denna utveckling sin kulmen. Och tillika kommer man tillbaka till den fusion av eliter som kännetecknade tidigare envälden och aristokratier. Ja, fusionen blir här än mera fullständig, ty även den ekonomiska verksamheten blir en politikens, en det härskande partiets angelägenhet. En amerikansk författare, Burnham, har velat se alla samtida diktaturer ur en viss för elitproblemet väsentlig synpunkt: de innebär i själva verket, säger han, industriledarnas, direktörernas revolution; det är direktörsklassen som överallt är kallad att härska, och diktaturerna är de första klara bevisen härför. Men rimligare är att i diktaturerna se de politiska eliternas totala seger — samhällets fullständiga politisering.
Herbert Tingsten

Elektrifieringen av en rad svenska järnvägar

skall enligt regeringens beslut inställas. Dagens Nyheter har påpekat att detta beslut rimligen måste stå i samband med det ryska kreditavtalet, som innebär att nära en tredjedel av den svenska produktionen på området skall gå till Ryssland. Regeringspressen förnekar detta. Vilka skäl anför den?

För det första att avtalet börjar löpa först nu och att regeringens redan fattade beslut därför icke kan ha påverkats av avtalet. Nu är att märka dels att avtalet var klart redan för flera månader sedan, dels att elektrifieringens inställande sker från den 1 juli nästa år. Regeringspressens argument innebär alltså ett bestridande av att regeringen skulle kunna besitta det mått av förutseende som fordras för att bedöma ett redan i princip beslutat avtals självfallna verkningar.

För det andra sägs att elektrifieringen inställs av andra skäl än det ryska avtalet. Som Dagens Nyheter betonat är detta rent formellt möjligt att hävda. En person som inskränker sina utgifter på grund av att han förlorat en tredjedel av sin inkomst kan naturligtvis säga att denna inskränkning beror på helt andra skäl än den minskade inkomsten, t. ex. att han blivit sparsam eller att han finner en rad redan planerade utgifter meningslösa. Men det är svårt att riktigt tro på honom. Om det ryska avtalet saknar all betydelse för regeringens beslut, måste detta bero på en av två omständigheter: antingen att det för svensk elektrifiering är betydelselöst att en tredjedel av den behövliga utrustningen går till Ryssland; eller att regeringen icke tänkt på saken, att den glömt det ryska avtalet eller inte haft reda på dess innebörd. Den första hypotesen är sakligt omöjlig, den senare är fantastisk.

För det tredje sägs att Dagens Nyheter uttalanden bestäms av familjen Bonniers affärsintressen. Man låtsar sig tro — ty i detta fall är en ärlig övertygelse otänkbar — dels att Dagens Nyheter dirigeras av familjen Bonnier, dels att denna familj skulle ha några hemliga intressen av att motverka förbindelserna med Ryssland. Detta försvar, som helt går förbi sakfrågan, är dock sannolikt det mest verkningfulla. Talet om Bonniers manipulationer kan sannolikt förmå en del lättrogna personer att glömma vad debatten gäller. Men skall man verkligen i längden med dylika argument kunna övertyga den svenska arbetarklassen om att vi — trots brist på arbetskraft och materiel — kan sända varor för hundratals miljoner om året